

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Multikulturní aspekty ve volnočasové výtvarné činnosti

Vedoucí práce: Karel Řepa

Autor práce: Ludmila Košová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: čtvrtý

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. dubna 2009

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Karlu Řepovi
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.
Děkuji Mgr. Monice Krolové za cenné připomínky
a Bc. Jitce Kyselové za technickou pomoc.

OBSAH

ÚVOD	6
1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	9
1.1 Životní styl a hodnotový systém jedince	10
1.2 Funkce volného času	11
1.2.1 Výchovně-vzdělávací funkce	11
1.2.2 Zdravotní funkce	12
1.2.3 Sociální funkce	12
1.2.4 Preventivní funkce	13
1.3 Tři dimenze výchovy ve volném čase	13
1.3.1 Obsah	13
1.3.2 Vztah	14
1.3.3 Prostředí	14
2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	14
2.1 Multikulturní pojmy	15
2.1.1 Etnikum, etnicita, etnické vědomí	15
2.1.2 Národ, národnost, národnostní menšina	16
2.1.3 Etnikum versus národ	16
2.2 Situace v České Republice	17
2.2.1 Národní povaha	17
2.3 Předsudky	18
2.4 Sebereflexe v multikulturní výchově	18
3 DUCHOVNÍ A SMYSLOVÁ VÝCHOVA	19
4 DIDAKTICKÉ METODY	20
4.1 Metody slovní	20
4.1.1 Metody monologické	20

4.1.2	Dialogické metody	21
4.2	Metody názorně demonstrační	21
4.2.1	Projekce statické a dynamické	21
4.3	Metody praktické	22
5	PŘÍPRAVA A REALIZACE PROJEKTU	23
5.1	Velikonoce	24
5.2	Vltava	27
5.3	Komunismus	29
5.4	Lidová tvorba	32
5.5	Mapa České republiky	34
	ZÁVĚR	39
	Seznam literatury	41
	Seznam příloh	42
	Přílohy	43

ÚVOD

Ve své práci se zabývám multikulturálními aspekty ve výtvarné volnočasové činnosti. V teoretické části objasňuji vybrané kapitoly z pedagogiky volného času a multikulturální výchovy, které se vztahují k životnímu stylu jedince a jeho sociokulturálnímu zakotvení. Na základě těchto poznatků jsem vytvořila multikulturální výtvarný projekt, který je podrobně popsán v praktické části. Věnuji se zde výčtu jednotlivých tematických sezení, jejich přípravou a průběhem.

Základní myšlenka, která mě inspirovala k sepsání této práce a zrealizování projektu vychází z knihy Multikulturální výchova (Průcha, 2006): „*Multikulturální výchova zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení...napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, reflektovat vlastní sociokulturální zázemí*“¹. Nejprve bychom si měli objasnit, co se skrývá pod „kulturálním zakotvením“. Chování každého z nás je ovlivňováno dvěma faktory: geneticky danými individuálními rysy a hodnotami, normami i zvyklostmi kultury, kterou jsme si osvojili. Abychom jsme se mohli srovnávat s příslušníky jiných kultur, musíme si nejdříve uvědomovat vlastnosti své vlastní kultury. A toto uvědomování můžeme považovat za poznávání kulturního zakotvení.² Z pohledu pedagoga je důležité si připustit, že jedinec se nemůže příslušnosti k svému národu naučit, sám by měl cítit sounáležitost k určité kultuře a být její součástí. V praxi by toto vědomí mělo vést k technikám na podporu a rozvoj zmíněného cítění.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou oddílů: teoretického podkladu a realizace projektu. V teoretické části se věnuji popisu pedagogice volného času, multikulturální výchově a didaktickým metodám vedení vyučovací hodiny. Do této části jsem zařadila netradiční výtvarně-didaktickou koncepci M. Pohnerové „duchovní a smyslová výchova“, která by mohla mít v souvislosti s tématem práce, jak se pokusím dále dokázat, v textu své místo.

¹ Průcha, J. *Multikulturální výchova*. str. 214.

² Srov. Průcha, J. *Multikulturální výchova*. str. 214, 215.

V kapitole o Pedagogice volného času se zabývám fenoménem volného času, poskytuji odborný pohled na přesné definování tohoto pojmu s popisem vlivu volného času na jedince. Věnuji se významu volného času pro člověka: jakým způsobem ovlivňuje životní styl jedinců a jaké funkce plní jeho plnohodnotné využívání. V poslední řadě zmiňuji tři dimenze výchovy ve volném čase, které jsou zohledňovány při přípravě aktivit.

Kapitola nazvaná Multikulturní výchova osvětluje základní pojmy, které jsou důležité pro primární pochopení této problematiky. Zabývám se zde problematikou předsudků a sebereflexe, které osvětlují výběr témat a cílové skupiny v projektu. Třetí kapitola popisuje výtvarný koncept „Duchovní a smyslové výchovy“ a jeho neobvyklý pohled na výtvarnou tvorbu. V poslední kapitole uvádím didaktické postupy, vztahující se k výtvarným aktivitám, které jsem použila při přípravě projektu.

V části Příprava a realizace projektu se zabývám popisem a propojením prvků pedagogiky volného času, zpracovaných podle didaktických metod poznatky multikulturní výchovy a techniky výtvarné výchovy provázené myšlenkami „duchovní a smyslové výchovy“. Dokumentuji zde náměty jednotlivých sezení, kterými byli Velikonoce, Vltava, Komunismus, Lidová tvorba a Mapa České republiky. Popisuji podněty, které mě vedli k výběru technik ke každému tématu a vysvětluji důvody, proč jsou zvolené výtvarné techniky pro jednotlivá sezení příhodná. Jednotlivě se zabývám metodikou přípravy každého setkání s podrobným popisem o jejich průběhu. V závěru vždy uvádím krátkou reflexi.

Rozhodnutí, pro jakou věkovou kategorii projekt připravit, se vyvíjelo. První zvolenou cílovou skupinou byly děti školního věku, z důvodu že žáci mají multikulturní výchovu více či méně zapracovanou do výuky, a proto by případný výtvarný projekt mohl být přínosem k jejich výuce. Při přípravě teoretických podkladů jsem brala v potaz fakt, že případné etnické či rasové předsudky si děti přinášejí již rodinné výchovy a jsou schopné naučit se rozlišovat různá etnika či rasy již v předškolním věku. Rozhodujícím pro pozdější multikulturní názory je

prostředí, ve kterém vyrůstáme od útlého dětství.³ Tento poznatek mě vedl k rozhodnutí zaměřit se na dospělé jedince. Vybrala jsem si skupinu mladých lidí, potencionálních rodičů, a připravila jsem pro ně projekt, abych jim umožnila připomenout si některé symboly naší země a uvědomit si svou kulturu a vlastní spjatost s ní.

Cílem projektu bylo ověřit zda je možné využít speciálních výtvarných aktivit v pedagogice volného času pro rozvoj vnímání vlastní sociokulturní příslušnosti. Základem bylo umožnit účastníkům emocionální prožitek, který by vedl k uvědomění si sounáležitosti s tématem či jeho hlavními prvky.

| ³ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 90, 91.

1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU.

Pod pojmem volný čas si každý z nás představuje něco jiného. Pro někoho je to čas, který netráví na pracovišti, pro jiného čas lenošení. Z pohledu odborné literatury: „*Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“⁴ Pro upřesnění uvádím, že Pávková i Vážanský dále zmiňují, že do tohoto času nepatří činnosti spojené se sebeobsluhou, práce spojená s chodem domácnosti, základní péče o zevnějšek a osobní věci atd. Naopak do něj řadí i dobrovolnou společensky prospěšnou činnost, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti a zájmové vzdělávání. V této problematice nacházíme specifika jednotlivých skupin, které můžeme dělit dle různých kritérií, kterými jsou hlediska sociologická a sociálně psychologická, politická, zdravotně-hygienický pohled a v poslední řadě hlediska pedagogická a psychologická, která zahrnují věkovou rozdílnost, kterou jedinou se budu dále zabývat. Zvláštností volného času dětí a mládeže je, že nedospělí jedinci potřebují z výchovných důvodů v tomto čase být ovlivňováni. Jejich osobnost se teprve vytváří a přílišná volnost může mít neblahý vliv: ať již z pohledu sociálních kontaktů (mohou se přidat ke skupině, která je nevhodně ovlivňuje) či neschopnosti využívat hodnotně svůj volný čas v dospělosti. Pedagogický vliv by měl podporovat jejich aktivitu, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, a zároveň poskytovat pocit bezpečí a jistoty. Dospělí by měli být schopni se sami organizovat a plně využívat svůj čas, být si vědomi svých zálib a způsobů rekreace jim prospěšné. Významným aspektem této schopnosti je fakt, že jsou příkladem svým dětem i dětem ze svého okolí, které se od nich učí. V případě rodinných vztahů jsou rodiče pro své děti prvními vzory. Ukazují jim, jakým způsobem žít, předávají jim svůj životní styl.⁵

⁴ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 13.

⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 15 až 18.

1.1 Životní styl a hodnotový systém jedince.

Důležitým ukazatelem životního stylu je způsob využívání volného času. Pod výrazem životní styl si můžeme představit souhrn životních forem, které osoba aktivně prosazuje. Ideální je, pokud je jedinec schopen uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Důležitost využívání volného času se nejvíce projevuje v situacích, které člověku přinášejí životní změny. Můžeme jimi například rozumět: mateřskou dovolenou, odchod dospělých dětí z domu, ztrátu životního druha či pracovního místa. Zájmy páru ve vztahu nemusí být nutně shodné, ale jejich četnost či intenzita by měly být podobné, jelikož jsou jedním z důležitých ukazatelů životní stylu jedince.⁶ Pokud by jeden z partnerů většinu svého času trávil mimo rodinu s přáteli a druhý byl stále doma, možné neshody jsou zřejmé.

Nedílnou součástí životního stylu je systém hodnot individua, který je utvářen vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. Hodnotovou orientaci člověka bychom mohli rozdělit na „mít“ či „být“. Někteří jsou zaměřeni na vlastnictví materiálních statků, jiní spíše na prožívání skutečnosti. Mojmír Vážanský dokonce uvádí: *„ve společnosti jsou hodnoty „býti“ potlačeny hodnotami „míti“: pojmy jako majetek, vlastnictví, jmění, spotřeba, sobectví, závist, zákeřnost atd. stojí před soudržností, tolerancí, střídmostí, porozuměním, skromností, poctivostí, pokorou atd.“*⁷ Tato skutečnost významně ovlivňuje toleranci člověka k různým aspektům jeho života. Pokud hlavní hodnotou života je zdraví, můžeme těžko očekávat toleranci například ke kuřáctví nebo nezdravému jídlu. Je-li jí naopak majetek, lze předpokládat, že jedinec nebude projevovat soucit s bezdomovci neochotnými pracovat či přispívat peněžními částkami na sociální pomoc jakéhokoliv druhu.

⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 28 až 31.

⁷ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. str. 18.

1.2 Funkce výchovy ve volném čase

Vycházela jsem převážně z poznatků Jiřiny Pávkové, které jsou ovšem vztahovány k výchově dětí a mládeže. Naproti tomu v andragogice neboli ve vzdělávání dospělých se poukazuje na fakt, že tento obor se nevztahuje na veškeré učení, ale na učení systematické, plánované a cílevědomé neboli se netýká volného času.⁸ Snažila jsem se o nástin problematiky obecně, ale ve zmíněných zdrojích není uvedena spojitost pedagogiky volného času, která se zabývá volným časem dětí a mládeže, a andragogiky, zaměřené na vzdělávání dospělých. Ovšem následný projekt byl vytvořen právě pro volný čas dospělých, proto jsem dle svého uvážení hledala střední cestu v těchto dvou oborech. Jinak řečeno jsem praktikovala poznatky pedagogiky volného času na dospělé jedince a naopak poznatky andragogiky na volný čas, například jsem rozšířila působnost jednotlivých funkcí volného času i mimo prostředí dětí a mládeže. Jelikož Milan Beneš (Andragogika, 2003) zmiňuje, že edukace, v češtině propojený pojem výchova a vzdělávání, znamená cílevědomý rozvoj celé osobnosti a vytváření podmínek tohoto rozvoje.⁹ Čímž by se dalo chápat, že výchova ve volném čase do andragogiky také patří.

1.2.1 Výchovně-vzdělávací funkce volného času

Na plnění této funkce je kladen důraz zvláště u mladší populace. Pedagogika volného času se snaží rozvíjet schopnosti dětí a mládeže, usměrňovat, kultivovat a uspokojovat jejich zájmy a potřeby, formovat žádoucí postoje a morální vlastnosti.¹⁰ Při práci s dospělými si musíme uvědomit, že jsou již hotovými individualitami a osobnostmi, a že jsou si většinou vědomi proč se chtějí dále vzdělávat a čemu se chtějí naučit nebo co se chtějí dozvědět. Dále také můžeme předpokládat, že v jakékoliv problematice mají menší či větší znalosti, což znamená, že případné aktivity bychom měli upravovat podle hloubky

⁸ Srov. BENEŠ, M. *Andragogika, teoretické základy*. str. 15.

⁹ Srov. BENEŠ, M. *Andragogika, teoretické základy*. str. 17.

¹⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 39 - 40.

vědomostí účastníků a také pracovat s rozdíly v těchto hloubkách u těchto jednotlivců.

1.2.2 Zdravotní funkce

Zdravotní funkci můžeme chápat jako vedení ke zdravému životnímu stylu prostřednictvím usměrňování režimu dne. Prospěšné pro jedince je střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné aktivity, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Důležité je podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu, jakožto kompenzaci k dlouhému sezení ve škole nebo práci. Také činnosti prováděné dobrovolně, s lidmi, které máme rádi, které nás uspokojují a díky nimž prožíváme pocity radosti jsou důležitým faktorem k celkové vnitřní pohodě jedince a jeho schopnosti vyrovnávat se se stresem všedních dní.¹¹ V ideálním případě u dospělých lze předpokládat, že jsou si schopni tyto vyvážené aktivity sami zajišťovat nebo vyhledávat příležitosti k nim, a zároveň zajišťovat tyto aktivity i pro své děti tím, že je například přihlásí do sportovních kroužků apod., jakožto kompenzaci k sedavé školní výuce.

1.2.3 Sociální funkce

Volnočasové aktivity přinášejí možnost vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychosociálními podmínkami v rodinách, podílet se na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztazích. Součástí této funkce je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování se s pravidly společenského chování.¹² V případě dospělých se ve své podstatě tato funkce nemění, ale také nabývá dalších rozměrů. Jedinec již má své postavení ve společnosti a s ním spojené role např. role rodiče, manžela, zaměstnance. Každá z nich nese určité nároky. Oproti tomu existuje volnost člověka ve volném

¹¹ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Str. 40.

¹² Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 40, 41.

čase v sociálních kontaktech, jelikož dospělému nikdo nemůže zakazovat kontakt s některými lidmi, jak to často praktikují rodiče vůči svým dětem. Dalším prvkem této funkce je naplňování lidské potřeby mít sociální kontakty s ostatními.

1.2.4 Preventivní funkce

Preventivní funkce se zabývá prevencí sociálněpatologických jevů v těchto oblastech: drogová závislost, alkoholismus a kouření; kriminalita a delikvence; virtuální drogy; patologické hráčství; záškoláctví, nedodržování pracovní docházky; šikanování, vandalismus, a jiné formy násilného chování; xenofobie, rasismus a intolerance.¹³

Tato funkce je platná pro mladší i starší populaci ve stejné míře. Dospělý jedinec se zdravým přístupem k využívání volného času není ovlivňován negativními vlivy, jelikož se s nimi v podstatě neseťkává.

1.3 Tři dimenze výchovy ve volném čase

Ve volném čase nacházíme tři rozměry (obsah, vztah, prostředí) výchovného působení, které jsou jeho nedílnou součástí. Tyto tři složky by měli být zohledňovány při přípravě jakékoliv aktivity. Ovlivňují výsledky práce a úspěšnost dosahování stanovených cílů.

1.3.1 Obsah

Obsahem je jakákoli náplň činnosti, pomocí které dosahujeme výchovného cíle, můžeme je rozdělit na odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné. Odpočinkové činnosti se vyznačují svou nenáročností, slouží k odstranění únavy. Rekreační činnosti mají podobný charakter, ale jsou pohybově náročnější. Zájmové činnosti jsou individuální, proto by měli být vybírány samotným účastníkem. Převážně se v nich jedná o uspokojování, rozvíjení a kultivaci zájmů,

¹³ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 41.

uspokojování potřeb a rozvoj specifických schopností. Ty se podílejí na utváření životního stylu a hodnotové orientaci člověka. Mezi veřejně prospěšné řadíme dobrovolné činnosti ve prospěch druhých lidí, jednotlivců či sociálních skupin.¹⁴

1.3.2 Vztah

Uznává se, že jedním ze specifických rysů výchovy ve volném čase je neobyčejný význam vztahové roviny. Platí, že ideje a programy působí zásadně jen natolik, nakolik zásadně působí lidé, kteří jsou jejich nositeli. Při práci s ohroženou a rizikovou mládeží mají zvláštní význam, neboť tyto vztahy v takovémto případě mohou být jediným hodnotným vztahem k dospělému. Vztah je jediný způsob, jak je možné předat hodnoty a postoje.¹⁵

1.3.3 Prostředí

Základem je snažit se vytvořit bezpečné prostředí, kde se nikdo necítí ohrožen a každý je přijímán. Existují tři složky, které jsou určující: fyzická, psychosociální a institucionální. Nejen materiální vybavení místnosti nám určuje, jak se budou účastníci cítit.¹⁶

2 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Jan Průcha uvedl ve své knize tuto definici: „*Multikulturní výchova je edukační činnost zaměřená na to, aby učila lidi různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Provádí se na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v reklamních kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní*

¹⁴ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 51, 52.

¹⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 50, 52.

¹⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. str. 50.

*spojovány velké naděje i značné finanční prostředky, ale její skutečné efekty nejsou spolehlivě prokazovány.*¹⁷ Multikulturní výchova se stává součástí našich životů. Lidé různých etnik se stěhují do Evropy za vidinou lepšího života, možnost jednoduššího cestování způsobuje rychlou změnu ve složení populace evropských států. Ve svých domovských městech se častěji setkáváme s přistěhovalci a my musíme na tuto skutečnost reagovat. Multikulturní výchova zasahuje do mnoha oborů, jak je již uvedeno výše, pedagogika volného času by neměla být výjimkou.

V této kapitole jsou uvedeny vybrané prvky z multikulturní výchovy, které jsou důležité pro následné pochopení myšlenky a celkového rozvržení projektu v praktické části této práce.

2.1 Multikulturní pojmy

Jako každá jiná věda má i multikulturní výchova své pojmy, které je nutné znát k pochopení dané problematiky. Slova spojených s tímto oborem je mnoho, ale vybrala jsem jen šest pojmů (etnikum, etnicita, etnické vědomí, národ, národnost a národnostní menšina), které se pojí k vybrané problematice projektu, jež bude osvětlena v praktické části práce.

2.1.1 Etnikum, etnicita, etnické vědomí

Slovo etnikum pochází z antické řečtiny, v níž ethos znamenal „kmen, rasa, národ“, což je důkazem, že teorie o etnické diferenciaci mají velmi staré kořeny. Dnes pojem etnikum popisuje skupinu lidí, která se vyznačuje společným původem, obvykle i jazykem a sdílí společnou kulturu. Etnicita je také souhrn kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu formujících etnické vědomí člověka neboli jeho etnickou identitu. Kterou můžeme chápat jako uvědomování si, prociťování sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených znaků

¹⁷ Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 15.

etnicity nebo rodového původu. Je souhrnem názorů na původ, vlast, historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními.¹⁸

2.1.2 Národ, národnost, národnostní menšina

Již Jan Amos Komenský uvedl, že národ je množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlících na stejném místě na světě, kteří užívají stejného specifického jazyka a jsou spojeni stejnými svazky společné lásky, svornosti a snahy o obecné dobro. Dnes se uvádí, že národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území. Pro vymezení národů jsou tři kritéria: kulturní (spisovný jazyk nebo společné náboženství či společná dějinná zkušenost), kritérium politické existence (vlastní stát nebo autonomní postavení v mnohonárodnostním státě) a psychologická kritéria (jednotlivci sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k určitému národu). Národnost chápeme jako příslušnost k určitému národu. Národnostní menšinou je tedy společenství lidí žijících na území národa, od kterého se odlišují příslušností k jiné etnické skupině než většinová populace.¹⁹

2.1.3 Etnikum versus národ

Tyto dva pojmy jsou lehce zaměnitelné, je velmi těžké je obsáhnout. Obtížnost jejich rozlišení je v různých významech v cizích jazycích, v některých znamenají totéž, v jiných naopak. V češtině pro ulehčení tedy můžeme národ chápat jako pojem z politického pohledu a etnikum z pohledu etnického. V prvním případě jsou příslušníky dané skupiny občané státu s příslušným občanstvím. Poté do druhé skupiny patří lidé dle jejich etnického vědomí,

¹⁸ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 29, 30.

¹⁹ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 33 až 40.

v takových případech se jedná především o vnitřní pocit jedince.²⁰ Národ tedy může být složen z různých etnik.

2.2 Situace v České republice

Naše země je etnicky pestrá, nalezneme zde tyto etnické skupiny: českou, moravskou, slezskou, slovenskou, polskou, německou, romskou a jiné. Přesto se řadí mezi státy spíše etnicky homogenní, jelikož české, moravské a slezské etnikum tvoří 94% obyvatelstva.²¹

2.2.1 Národní povaha

Jan Průcha tento pojem definuje takto: „*Národní povaha je souhrn vlastností, jimiž se národ liší od národů jiných. Tato povaha dochází výrazu v myšlení, cítění a jednání, tedy ve všem, čím národ žije, Jeho jazyk, zvyky, zaměstnání, kroje, umění, náboženství, mravní zásady, politické a právní řízení nabývají zvláštního rázu a během generací se ustalují a vyhraňují v svérázný charakter.*“²²

Hlavním rysem českého národního charakteru je skepticismus, který pramení z obezřetného chování spojeného s pochybováním o vznešených ideálech. Tento postoj vychází z historie. Český národ, který v minulosti byl často pod nadvládou někoho jiného, si tyto traumatické zkušenosti promítl do svého charakteru. V důsledku toho se v lidech vyvinula mentalita jisté uzavřenosti jakožto obranného prvku.²³ Tento postoj vede ke xenofobii, v krajních případech k rasismu.

²⁰ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 37, 38.

²¹ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 32.

²² PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*.

²³ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 232, 233.

2.3 Předsudky

Nejprve si vysvětleme tento pojem: „*Předsudky jsou z psychologického hlediska zvláštní hodnotící postoje. Jejich specifickou vlastností je to, že jde o postoje předpojaté – to znamená, že se neopírají o objektivní znalosti osob či jevů, k nimž se vztahují, nýbrž jsou to subjektivní úsudky, většinou velmi emočně nasycené. V případě předsudků lidé prostě věří něčemu, co se dozvěděli od jiných osob, i když si mohou být vědomi, že dané hodnocení nemusí platit všeobecně. Pokud někdo sdílí předsudek o jiné lidské skupině, obvykle není schopen připustit racionální argumenty, které tyto předsudky vyvracejí.*“²⁴ Výzkumy byly prokázány určité typy etnických, rasových či náboženských stereotypů a předsudků již u dětí a mládeže. Nebylo však odpovězeno z jakých zdrojů se utvářejí, v jakém věku si je děti přivlastňují a jaký vliv má školní vzdělávání na jejich změnu či formování. Můžeme však konstatovat, že rozhodující pro vznik a vývoj předsudků je prostředí, ve kterém jedinec od dětství vyrůstá. Nejprve si je děti osvojují od svých rodičů a příbuzných, již v předškolním věku rozlišují rozdíly mezi etnickými a rasovými skupinami.²⁵

2.4 Sebereflexe v multikulturní výchově

Většinou je multikulturní výchova chápána jako edukace zaměřená hlavně na „ty jiné“. Jinak řečeno na jiná etnika, národy, jiné kultury či příslušníky jiného náboženství. Avšak multikulturní výchova má ještě další poslání. Tím je zprostředkovat poznání vlastního kulturního zakotvení, pomoci jednotlivcům uvědomit si vlastní identitu, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí.²⁶ Příslušnost k národu není jen důsledkem vnějších znaků (např. společný jazyk), ale také subjektivního vědomí jedinců: Patříme k tomuto národu, protože máme pocit

²⁴ Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 87, 88.

²⁵ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 90, 91.

²⁶ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 214.

skutečné vnitřní sounáležitosti s ním, s jeho historií, s jeho tradicemi a zvyklostmi i s vůlí tuto příslušnost k němu deklarovat.²⁷

3 DUCHOVNÍ A SMYSLOVÁ VÝCHOVA

Duchovní a smyslová výchova je skriptum, ve kterém Marie Pohnerová vysvětluje metodu jiného pohledu na výtvarnou výchovu. Sama autorka tento nový přístup označuje za prostý návrh, jak pracovat s dětmi i s dospělými. Vše, co v této publikaci uvádí, vyzkoušela v průběhu asi dvaceti let v praxi. I když tato kniha nemůže být považována za vědecký zdroj, zmínka o ní je velice důležitá, jelikož dává základ vybraným výtvarným technikám a materiálům, také ukazuje možnou cestu k dosažení vytyčeného multikulturního cíle projektu. Následně zmíním hlavní myšlenky této publikace.

Dnešní doba je uspěchaná a odráží se i ve vzdělávání. Snažíme se v rychlosti probrat kvantum informací, ale při tom zaniká prostor pro soustředění, pro přemýšlení o detailu. Duchovní a smyslová výchova se nezaměřuje na finální výsledek, ale na prožívání, pochopení, soustředění a ztotožňování. Tvorba by měla být svobodnou vůlí jedince, hledání, jehož smyslem je poznání sebe sama.²⁸ „Důležité je, aby se základním kamenem stala výchova k vnitřní svobodě, která vede k identitě osobnosti. Uvědomí-li se člověk svou jedinečnost na tomto světě a pochopí-li ji pod vlivem správné výchovy jako odpovědnost za sebe, za ostatní lidi a za celý náš svět, je to asi budoucí program.“²⁹ Tento způsob výchovy je otevřeným systémem, v němž se učitel i děti stávají tvůrci hodin. Součástí hodin je vzájemná inspirace a společné hledání poučení, smyslu a krásy. Zdrojem inspirace je svět, jehož jsme součástí.³⁰ Člověk vnímá především očima, ale i vůně a haptické zážitky, zvuky či chutě si pamatujeme. Každému z nás se stává, že při

²⁷ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 35.

²⁸ Srov. POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. str. 1, 2.

²⁹ POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. str. 1.

³⁰ Srov. POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. str. 3.

určité vůni se nám vybavují dávno zapomenuté vzpomínky z dětství, např. vůně babiččina domu nebo při určité znělce se nám například vybaví vzpomínka na tanec s naší první láskou. Tyto smyslové zážitky schované v našem vnitřním intimním světě jsou jedním z důležitých inspiračních zdrojů. Průmyslová doba však s sebou nese odcizení, zpřetrhala tradiční vazbu člověka na přírodní materiály. Smyslová a duchovní výchova se snaží o jejich navrácení. Při tvorbě podporuje kontakt žáků s materiály, jejich prožití a vytvoření vztahu k nim.

4 DIDAKTICKÉ METODY

Níže jsou popsány pouze metody využití v multikulturním projektu (jeho plné znění viz. praktická část). Při přípravě jednotlivých sezení jsem se inspirovala obecnou didaktikou Jarmily Skalkové. Která je určena pro pedagogické vedení vyučování, ale zároveň dobře aplikovatelná i pro pedagogiku volného času. Vybrané metody jsou členěny podle pramene poznání a typu poznatků, publikace uvádí i dělení z jiných hledisek.

4.1 Metody slovní

Správně používané slovo je jedním z hlavních nástrojů v procesu poznávání, neboť slovo je nezbytným nástrojem lidského myšlení. Řeč učitele by měla být srozumitelná, jasná a dostatečně výrazná. Její tempo by se nemělo rovnat běžnému hovoru, mělo by být pomalejší.³¹

4.1.1 Metody monologické

Monolog je ucelená promluva jediného mluvčího. V těchto metodách vystupuje jeden hlavní mluvčí, rozlišujeme vyprávění, vysvětlování, školní

³¹ Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 171, 172.

přednáška. V praxi se jednotlivé formy často vzájemně prolínají. Základními rysy vyprávění jsou konkrétnost, epičnost, živost a bohatost představ. Vysvětlování se uplatňuje, jde-li o osvojování pojmové povahy a o vyvozování zobecňujících závěrů.³² Tyto dvě metody jsem při svém projektu využila.

4.1.2 Dialogické metody

Dialog je forma komunikace, kdy komunikuje učitel s žáky nebo žáci mezi sebou. Tento způsob předpokládá formulaci určitého tvrzení a tvrzení zpřesňujícího, rozšiřujícího. Rozmlouvající si vyměňují názory, analyzují a hodnotí vznesené argumenty. Dialog je ovšem založen na dobré vůli a ochotě porozumět. Zmíním dvě metody. Rozhovor je způsob, kterým formou otázek a odpovědí učitel osvětluje určitý jev, problém a vede žáky k novým poznatkům. Naproti tomu se v dialogu věnuje pozornost i otázkám, které kladou sami posluchači a tato aktivita je podporována.³³

4.2 Metody názorně demonstrační

Tyto metody umožňují žákům dostat se do přímého styku s poznávanou skutečností, obohacují jejich představy, konkretizují abstraktní systém pojmů, podporují spojování poznávané skutečnosti s praxí v reálném životě.³⁴

4.2.1 Projekce statické a dynamické

Při demonstraci se využívají dvourozměrné názorné pomůcky, buď statického nebo dynamického charakteru. Mezi první řadíme klasický obrazový materiál, různá schémata, grafy, fotografie, obraz diafilmu, obraz zpětné projekce. Do druhé skupiny patří film, televizní záznam, videomagnetofonový záznam.³⁵

³² Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 172.

³³ Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 173, 174.

³⁴ Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 180.

³⁵ Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 180.

4.3 Metody praktické

Podstatou těchto metod je vlastní činnost žáků, jejich přímý styk s předměty a manipulace s nimi či konkrétní práce. Získávají tím vlastní zkušenosti s použitím různých materiálů. Osvojují si určité postupy a pracovní dovednosti, např. pracovat soustředěně a kulturně. Pro praktické dovednosti žáků je důležité spojování teoretického poučení s praktickými činnostmi, uplatňování samostatného myšlení, vynalézavosti a tvořivosti.³⁶ Výtvarné činnosti mohou být využívány v celém rozsahu školského učiva, tedy ne pouze ve výtvarné výchově.

³⁶ Srov. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. str. 181, 182.

5 PŘÍPRAVA A REALIZACE PROJEKTU

Vypracovala a zrealizovala jsem multikulturní výtvarný projekt s tématickým zaměřením na Českou republiku. Propojila jsem prvky pedagogiky volného času vedené didaktickými metodami, poznatky multikulturní výchovy a techniky výtvarné výchovy provázené myšlenkami „duchovní a smyslové výchovy“.

Projekt jsem zaměřila na budoucí rodiče, vycházela jsem z poznatků multikulturní výchovy, že děti si osvojují případné etnické či rasové předsudky již v předškolním věku.³⁷ Oslovila jsem tedy studenty naší fakulty, nakonec se jich deset zúčastnilo projektu.

Dalším ukazatelem pro výběr témat bylo poslání multikulturní výchovy, která má mimo jiné pomoci poznávat vlastní „kulturní zakotvení“, uvědomit si svou vlastní identitu. Toto vědomí následně jedinci umožňuje rozeznat konkrétní prvky vlastní a odlišné kultury a poté tyto rozdíly snadněji přijmout a tolerovat.³⁸ Pojetí výtvarné výchovy z pohledu duchovní a smyslové výchovy především směřuje k uvědomování si duchovní sounáležitosti člověka se světem, základním kamenem se stává výchova k vnitřní svobodě, která vede k identitě osobnosti.³⁹

Cílem projektu bylo prohloubit sociokulturní zakotvení účastníků pomocí vybraných skutečností, symbolů a znaků vázajících se k České republice. Vybrala jsem pět témat: Velikonoce, Vltava, Komunismus, Lidová tvorba a Mapa České republiky. Rozhodla jsem se tento projekt zpracovat podle myšlenek „Duchovní a smyslové výchovy“ neboli hlavní náplní jednotlivých sezení nebylo dozvědět se co nejvíce nových informací, ale spíše si určité téma prožít svým vlastním osobitým způsobem. Konkrétní informace byly vodítky pro snazší vstup do emocionálního propojení s tématem. Jednotlivá setkání jsem připravovala dle pohledu „duchovní a smyslové výchovy“, uvědomuji si, že jsem zde promítala své názory a pocity, ale zároveň jsem vytvářela prostor pro individuality účastníků.

³⁷ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 91.

³⁸ Srov. Průcha, J. *Multikulturní výchova*. str. 214, 215.

³⁹ POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. str. 1.

Základní myšlenkou bylo vytvořit podmínky pro hluboký emocionální zážitek, zprostředkovat haptické spojení s tématem, poskytnutí časového prostoru. Vycházela jsem z této teze: *“Kvantum vysloveného, napsaného, nakresleného a zapamatovaného vyplňuje časový prostor našeho myšlení tak, že se do něj už těžko vejde prožité, soustředěné a tvůrčí.”*⁴⁰

Záměrně jsem nevytvářela předlohy jednotlivých technik, abych nijak neovlivnila kreativitu účastníků či je nepostavila do situace potřeby vytvořit kopii předlohy. Závěrem každé tvorby byla diskuse o vzniklých výtvorech, každý jedinec mohl popsat své záměry a důvody tvorby. Stranila jsem se jakéhokoliv hodnocení, jestli se dílo povedlo, ať už z estetického či technického pohledu. Důležitý byl prožitek ne umělecky hodnotné dílo.

Následně jsem se vyjadřovala k vlastnímu pojetí jednotlivých sezení, vysvětlila jsem důvody a popsala jsem podněty pro zvolené výtvarné techniky. Jednotlivě jsem se zabývala metodickou přípravou každého setkání a rozepsala se o jejich průběhu. V závěru jsem vždy uvedla krátkou reflexi.

5.1 Velikonoce

Cíl:

Cílem sezení „Velikonoce“ bylo rozšířit si povědomí o velikonočních svátcích, přiblížit si rozmanitost velikonočních vzorů a jejich významů. Cestou k dosažení cíle bylo vytvořit obrázek na téma jara a velikonočních svátků v České republice odkrývací technikou.

Příprava:

Při promýšlení základů výtvarné techniky jsem se zaměřila na jaro a symboly velikonoce. Rozhodla jsem se informovat účastníky o symbolech a jejich významech, které se objevují v tradičních technikách zdobení velikonočních vajec. Přestože Velikonoce původně vycházejí z pohanského rituálu na oslavu příchodu jara, dnes jsou v povědomí společnosti spíše spojovány

⁴⁰ POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. str. 6.

s křesťanským významem ukřižování Ježíše Krista a jeho zmrtvýchvstáním. Mojí představou bylo vytvoření obrázků, kde by se mohli použít výše zmíněné symboly a motivy. Kombinace obou původů tohoto svátku mi přišla příhodná.

V konečné fázi jsem se po inspiraci „duchovní a smyslovou“ výchovou rozhodla pro odkrývací techniku, jelikož její symbolika je zřejmá. Nejprve si vezmete čistou čtvrtku, na kterou vytvoříte barevnou abstrakci. Tu překryjete tuší, stejně jako celá země se v zimě uklidní a skryje pod pokrývkou sněhu. Poté se na jaře začnou objevovat první kvítky, které se postupně promění v oázu života. Tato technika, kdy skryjete svůj výtvar a pak z něj malými kružky vytváříte nový barevný obraz, krásně podtrhuje smysl a průběh jara. Jako zvukovou kulisu jsem využila kompaktní disky s lidovými písněmi, některé z nich byly dokonce velikonoční.

Metodika:

Sezení jsem započala metodou dialogickou tedy rozhovorem na dané téma. Ptala jsem se účastníků na symboly Velikonoc: vejce, kříž, beránek. Dále jsem se snažila dozvědět, jestli ví odkud je název Velikonoce a na souvislost tohoto svátku s křesťanstvím. (kompletní zdrojový text viz. příloha I). Dále jsem použila metodu názorně demonstrační – dynamického charakteru. Promítla jsem účastníkům prezentaci v programu Power Point (viz.CD-ROM příloha) se symboly velikonoc (ukřižovaný Ježíš, mazanec, upečený sladký beránek), s různými technikami zdobení vajec a kraslic, vrbou a pomlázkou a přešla jsem k symbolům jara (jarní květiny a mláďata). Poté jsem se opět vrátila k metodě dialogické a povídali jsme si o prezentaci. Co koho zaujalo, čím jsou pro koho velikonoce a s čím je má kdo spojené. Jaké jsou naše citové vazby k velikonocům. Dále jsem pomocí monologické metody představila vybranou výtvarnou techniku, vysvětlila princip činnosti. Popsala jsem myšlenku zimní přírody ze které se vše začíná probouzet do barevného jara. Její rychlá ukázka na malém papíře a představení potřebných materiálů byla metoda názorně demonstrační – dynamického charakteru. Podstatou této techniky je proškrabávání horní tmavé vrstvy na světlý podklad. Na papír vytvoříme vrstvu voskovým pastelem,

například barevnou abstrakci, kterou přebarvíme vrstvou tuše. Posléze ostrými předměty vyškrabáváme výsledný motiv.⁴¹ Poslední fází byla metoda praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření tzn., začali jsme tvorbu.

Uskutečnění:

Ined na začátku sezení jsem pustila doprovodnou hudbu, abych vytvořila příjemné, tématicky příhodné prostředí. Po prezentaci jsme se chvíli bavili o velikonočních a probírali prvky, kterých si účastníci předtím nebyli vědomi. Poté jsem jim představila techniku a vysvětlila, jak postupovat a uvedla několik možných postupů. Každý si potom zvolil velikost čtvrtky, se kterou chce pracovat. Zúčastnění nanесли voskovými pastely vrstvu na papír, ve všech případech se jednalo o barevné abstrakce (viz. příloha II – Obr. 1). Po dokončení tohoto kroku souvisle překryli plochu černou tuší. Po zaschnutí připravenými nástroji začali vyškrabávat svůj obrázek (viz příloha II – Obr. 2). Zprvu používali pouze párátko, později se odvážili šáhnout i po neobvyklejších nástrojích jako například po vidličce.

Reflexe:

V první fázi bylo velmi zajímavé pozorovat, jak má každý jiné barevné prožívání. Podklady voskovými pastely byly naprosto odlišné. Pro některé bylo pokrytí papíru vrstvou voskovek velmi náročné a jak jsem si všimla trochu demotivující. Natírat plochy tuší začínali v různých časových rozestupech. S pozdějším vyškrabováním se zvyšovala variabilita tvarů a různost využitých nástrojů. I když je tato technika odbornou literaturou doporučována převážně pro menší děti a také jednobarevný voskový podklad je hodnocen jako výraznější, myslím si, že tato technika pro téma velikonočních svátků byla velmi vhodná a úspěšná. Ve výtvorech se objevily symboly a znaky Velikonoc například velikonoční zajíček, vrba, malované vejce a symboly jara.

⁴¹ Srov. NEVĚDOVÁ, Z., ZATLOUKALOVÁ, I. *Výtvarná tvorba..* str. 89.

5.2 Vltava

Cíl:

Cílem sezení „Vltava“ bylo představit si rozmanitost naší nejdelší řeky, uvědomit si spjatost člověka s vodou a představit stejně pojmenovanou skladbu od Bedřicha Smetany. Cestou k dosažení cíle bylo namalovat obrázek temperovými barvami při poslechu výše zmíněné skladby.

Příprava:

Při přípravě jsem si nejprve představila řeku a tok vody, poté jsem si vzpomněla na různá místa, která jsem kolem Vltavy navštívila: pramen, přehrady Lipno a Orlík, malou říčku na Šumavě i širokou řeku v Praze. Také jsem si vzpomněla na proudy vody při povodních v roce 2002. Tyto obrazy mě vedli k technice malby temperovými barvami. Možnost rozmáchnout se štětcem rychle i pomalu, stejně tak jak dokáže proudit voda. Mísit barvy přímo na papíře a měnit je i jejich odstíny podobně jako voda, která proudí po zemi a proměňuje ji nám před očima, strhává sebou bahno, písek či pohybuje vzrostlou trávou. Překrývat barvy stejně jako dokáže voda překrýt jakýkoliv povrch, pokud je jí dostatečné množství. Všechny tyto představy ve mně vyvolala proudící voda, která dokáže být tak proměnná a nevyzpytatelná. Také rozmývatelnost barev vodou podporuje lepší prožití tvorby. Pro lepší předání těchto osobních pocitů jsem se rozhodla pro zvukovou kulisu, příhodná samozřejmě byla skladba „Vltava“ od Bedřicha Smetany. Pro dokreslení jsem připravila na úvod prezentaci fotografií, které jsem seřadila chaoticky za sebou. Rozhodla jsem se nedodržovat sled dle toku řeky, chtěla jsem, aby obrázky působili jednotlivě. Stále se proměňující síla toku a okolní přírody působí rušivým dojmem, který je ale tímto silnější.

Metodika:

Sezení jsem zahájila metodou monologickou, mluvila jsem o Vltavě, kde pramení, kudy protéká, o velkých vodních dílech na ní. Dále jsem připomněla její historický účel pro plavení dřeva a dnešní význam pro zásobování podniků vodou

a lodní dopravy na horním toku (kompletní zdrojový text v příloze III). Dále jsem použila metodu názorně demonstrační – dynamického charakteru. Prezentace v programu Power Point (viz. CD-ROM příloha) byla složena z mnoha obrázků toku řeky Vltavy od pramene až po soutok s řekou Labe. Poté, pomocí metody dialogické, jsem mluvila s účastníky o právě skončeném sledu fotografií. Zajímala jsem se o jejich dojmy, myšlenky a vzpomínky, které se jim vybavily. Pokračovala jsem metodou monologickou a představila jsem připravenou výtvarnou techniku, vysvětlila princip činnosti, že na čtvrtku nanášíme štětcem temperu mírně zředěnou vodou. Výhodou této techniky je velká krycí schopnost barev, lehká splývavost ze štětce a jejich rychlé zasychání. Míšením různých barev dostaneme širokou paletu barev a odstínů.⁴² Nastínila jsem důvod, proč jsem vybrala temperové barvy, popsala jsem jejich výhody a možnosti použití ve vztahu k vybranému tématu. Při metodě názorně demonstrační – dynamického charakteru jsem nejprve představila materiál, který budeme používat a poté jsem ve zkratce předvedla základní pravidla míšení barev, různé efekty dle množství přidané vody do barev a rozdílné techniky nanášení temper na papír. Následně jsme přešli k metodě praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření tzn., že jsme započali samotnou činnost.

Uskutečnění:

Po úvodním představení tématu a techniky si každý vzal čtvrtku a vybral si šířku štětce, se kterými chtěl pracovat. Projevilo se nečekané nadšení do práce, někteří zvolili pro malbu místo na zemi, jiní na stole. Celá aktivita byla doprovázena poslechem skladby „Vltava“ od Bedřicha Smetany. K dispozici byly červená, žlutá, modrá, černá a bílá tempera. Některým jsem pomáhala dosáhnout barvy či odstínu, kterou si představoval. Vznikaly konkrétní obrázky i abstrakce (viz příloha IV – obr. 3, 4, 5). Prostředí nebylo vůbec statické, účastníci popocházeli, sedali si různými způsoby i si sdělovali dojmy z tvorby mezi sebou navzájem.

⁴²

Srov. NEVĚDOVÁ, Z., ZATLOUKALOVÁ, I. *Výtvarná tvorba*. str. 109.

Reflexe:

V prezentaci na úvod, jsem účastníkům předvedla mnoho fotografií Vltavy, aktuálních i z minulosti. Později jsem si nebyla jistá, jestli jsem zvolila správně, jelikož někteří malující částečně kopírovali obrázky, které měli v paměti z prezentace. Ovšem z jiného pohledu volba byla správná, některé obrázky, například Orlíku či horního toku, vyvolali v účastnících vzpomínky na první plavání v hluboké vodě a sjíždění řeky s kamarády nebo rodinou. Podařilo se mi v nich vyvolat silné emocionální vzpomínky a to jsem se přesně snažila. Zvolenou techniku bych ohodnotila kladně, protože všichni byli spokojeni s možností svého vyjádření tohoto tématu. Účastníci bohatě využili výhod techniky, vrstvili barvy a dosahovali tak svých představ. Malba tématu při poslechu tématické hudby se osvědčila, vznikaly dokonce i abstrakce spojené s prožíváním skladby.

5.3 Komunismus**Cíl:**

Cílem bylo připomenout si nedávnou minulost vlastní země. Seznámit se s uměním a architekturou tohoto období. Cestou k dosažení tohoto cíle bylo vytvořit protisk s prvky komunistické éry v České republice.

Příprava:

Rozhodování o tomto tématu bylo pro mě rozporuplné. Když byla revoluce byla jsem ještě malé dítě a ve škole jsem nikdy nezískala mnoho informací o této době. Mé znalosti byly dosti útržkovité. Moje pozdější představa se zaměřila na představení komunistické architektury. Při hledání zdrojů obrázků se mi však naskytly mnohé nové možnosti. Narazila jsem na mnoho publikací vydaných k příležitostem několikaletých výročí založení různých podniků (například 20 let národního podniku Silon, 1970; 30 let socialistického obchodu v jihočeském kraji; 20 let architektury a výtvarného umění v jižních Čechách, 1945 – 1965), kde jsem objevila i fotografie z provozu podniků, z oslav různých výročí či tehdejšího umění. Nakonec jsem zvolila na úvod prezentaci obrázků

výrobků prodávaných v té době. Předpokládala jsem, že tyto obrázky by mohly vyvolat vzpomínky z dětství a tím navodit příhodnou atmosféru pro tvorbu. Později jsem se rozhodla pro výtvarnou techniku protisk, při které se tvořící přímo setkávají s obrázky. Vybrala jsem možnost vytvoření motivu na průsvitný papír, aby vznikaly obrázky poskládané z několika jiných. Chtěla jsem tím účastníkům dát prostor vlastní cesty ve tvorbě, aby nebyli spoutáni v přesném kopírování předloh. Obtahování všech linií zvolených objektů umožnilo, aby si zúčastnění hlouběji uvědomovali tvary v tehdejší architektuře či umění a módu v této éře. Pro lepší atmosféru jsem pustila popovou hudbu z šedesátých až osmdesátých let v Čechách.

Metodika:

Sezení jsem započala metodou monologickou. V úvodu jsem všem představila téma tohoto sezení, nejprve jsem definovala komunismus, pak jsem řekla několik základních informací o vzniku a vývoji komunismu a jeho symbolech (zdrojový text viz. Příloha V). Pokračovala jsem metodou názorně demonstrační – dynamického charakteru ve formě prezentace v programu Power Point (viz. CD-ROM příloha), která ukazovala převážně produkty z doby komunismu. Následovala metoda dialogická, kdy jsem se s účastníky hovořila o tématu a jejich pocitech, které v nich vyvolala prezentace. Poté jsem metodou monologickou představila připravenou výtvarnou techniku. Nejprve si na průsvitný papír nakreslíme motiv, který vytvoříme obkreslením z různých tématických obrázků. Na průhlednou fólii nanese vrstvu tiskařské barvy, na ní přiložíme čtvrtku a na tu připravený průsvitný papír. Následně obtahujeme linie motivu na fólii tužkou, a tím vzniká protisk na čtvrtku. Výsledný výtvar je zrcadlovým obrazem motivu.⁴³ Při metodě názorně demonstrační – dynamického charakteru jsem účastníkům představila knihy s obrázky pro vytvoření motivů na průsvitný papír. Technika by byla příliš složitá a časově náročná na vysvětlování, proto jsem přešla rovnou k metodě praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření. Přesný způsob

43

Srov. NEVĚDOVÁ, Z., ZATLOUKALOVÁ, I. *Výtvarná tvorba*.. str. 87.

práce jsem popisovala a předváděla každému zvlášť, podle rychlosti jejich postupu.

Uskutečnění:

Po představení tématu a techniky, jsem přešla ke knihám a různým ročenkám s četnými obrázky, které měly sloužit pro vytvoření motivu na průsvitný papír. Účastníkům jsem nechala dostatečný čas, aby si předložené publikace prohlédli a případně si již vybrali, které fotografie pro svou tvorbu využijí. Vznikaly motivy kombinací různých kousků obrázků. Někteří byli s přípravou průsvitného papíru rychle hotovi, zvolili jednoduché a jiní vypracovali velmi detailní obrázky (viz. Příloha VI – obr. 6). Poté si nabarvili fólii tiskařskou barvou, na tu přiložili čtvrtku a průsvitný papír a obtahovali svůj motiv tužkou (viz. Příloha VI – obr. 7). Po dokončení tohoto kroku odlepili čtvrtku od fólie (viz. Příloha VI – obr. 8). Bohužel někteří měli obrázky tak detailní, že se jim čtvrtka tiskařskou barvou přilepila. I tak se části výtvorů podařily.

Reflexe:

Vzniklo přímé propojení účastníků s tématem, i přes obkreslování motivů se projevila jejich značná intervence. Počáteční prezentace, která ve všech vyvolala vzpomínky, se ukázala být silně motivační. Předložené publikace dopomohly silnému emotivnímu naladění na éru komunismu. Atmosféru dokreslovala popová hudba. Jak silně studenti tvorbu prožívali, se ukázalo, když jsme viděli slzy lítosti nad nepodařeným výtvozem. Z pohledu emotivního naladění se technika velmi dobře osvědčila.. Protisk poskytuje možnost zajímavé tvorby, ale nevyhovoval potřebě detailního vyjádření některých zúčastněných.

5.4 Lidová tvorba

Cíl:

Cílem bylo poznat Staročeskou architekturu a kroje. Vyzkoušet si ztvárnění Staročeských ornamentů a symbolů. Cestou k dosažení cíle bylo vytvořit obrázek sypanou technikou z lidových symbolů a ornamentů.

Příprava:

Když jsem se zamýšlela nad dalším tématem, uvědomila jsem si, že jsem opravdu hrdá na rčení „Zlaté české ručičky“. Vzpomněla jsem si na staročeské jarmarky, které jsem několikrát navštívila. Náměstí poseté množstvím stánků a u každého z nich stojí řemeslník a nabízí jiný druh zboží: pletené svetry, proutěné koše, kožené brašny, malovanou keramiku, řezbářské výrobky, zdobené perníčky, mnoho ozdob z nejrůznějších materiálů a mnoho jiného. Uvažovala jsem tedy, jak bych předala symbol ruční dovednosti, aniž bych účastníky učila konkrétní řemesla.

Nakonec jsem přiklonila k lidovým vzorům, motivům a ornamentům. Jelikož jsem stále chtěla poskytnout prožitek blízký řemeslným dovednostem, rozhodla jsem se vysypávané obrázky, což je manuálně náročná technika, ale dokáže přiblížit tvořícího k materiálu. Je to způsobeno tím, že se jedinec při této tvorbě zabývá detaily, může tedy postupovat zrníčko po zrníčku. Při výběru materiálů na vysypávání, jsem se zaměřila na suroviny typické pro českou kuchyni. Dalším měřítkem byla také barva, aby vznikla větší možnost kreativního vyjádření. Při svém hledání jsem narazila na složky, které již z našich stolů skoro vymizely jako například špaldové kafe.

Metodika:

Sezení jsem započala metodou monologickou. Mluvila jsem o řemeslech, o jarmarcích a o zvyklostech na vesnicích. Pokračovala jsem metodou názorně demonstrační – dynamického charakteru, ve vybraných publikacích jsem ukazovala předem vybrané obrázky a popisovala, co je na nich namalováno či

vyfoceno. Jednalo se například o kroje z různých oblastí Moravy, vesnické domy z konce devatenáctého století, ornamenty na malované keramice či prvky vesnického baroka. Dále jsem metodou dialogickou vyzvala účastníky, aby přemýšleli, jaké asociace v nich vyvolává téma lidové tvorby. Poté jsem se vrátila k metodě monologické a představila jsem výtvarnou techniku tohoto sezení. Vysvětlila princip činnosti: nejprve si na čtvrtku načrtneme motiv, pak po určitých částech nanášíme lepidlo „Herkules“ a vysypáváme obrázek různými materiály (mák, mouka, špalda, čočka – volíme různé velikosti zrn). Při detailech můžeme využít pinzetu a tenký štětec pro větší přesnost. Poté jsem metodou názorně demonstrační – dynamického charakteru představila všechny suroviny na vysypávání: špaldu, špaldové kafe, červenou čočku, mák, krupici, pohankové vločky, kukuřičnou mouku, strouhanku a sladkou papriku. Vysvětlila jsem techniku tvorby a nastínila různé možnosti jejího pojetí. Začali jsme vyrábět, tedy jsme přešli k metodě praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření.

Uskutečnění:

Na počátku jsem navodila atmosféru lidovými písněmi, které jsem pustila jako zvukovou kulisu. Sezení jsem zahájila obrázkovou prezentací z publikací zabývajících se lidovými kroji, vesnickou architekturou a řemesly. Knihy poté putovaly rukama účastníků, kteří si ihned vybírali motivy pro jejich výtvary, aniž by věděli jaké výtvarné technice se budou věnovat. Po vysvětlení techniky se všichni s nadšením pustili do práce. Někteří se přesně inspirovali fotografiemi, jiní si vymýšleli své obrázky s využitím vzorů z publikací. Prvním krokem bylo nakreslení motivu nevýraznou pastelkou na čtvrtku, aby tuto kresbu bylo možné snadno překrýt. (viz. Příloha VII – obr. 9). Poté každý postupně nanášel lepidlo na jednotlivé části, které byly vysypány určitými materiály (viz. Příloha VII – obr. 10). V jednom případě byla nalepována zrníčka špaldy pinzetou do linie.

Reflexe:

Zvolená technika byla pozitivně přijata, i když byla časově nejnáročnější. Velice dobře se podařilo účastníkům zprostředkovat emotivní prožitek. Možnost si materiály osahat, být s nimi v přímém kontaktu se ukázala jako velmi přínosná. Každý student měl vlastní tempo výroby, podle techniky lepení, buď plošného zasypávání anebo jednotlivého umístování (viz. Příloha VII – obr. 11). Časová náročnost se v důsledku projevila negativně, jelikož nikdo ze studentů nedokončil své tvoření, tedy nepocítili konečné uspokojení z tvorby. Tím také nevznikla možnost si popovídat nad obrázky a tím si ukotvit svoje prožitky.

5.5 Mapa České republiky**Cíl:**

Cílem bylo seznámit se s nadmořskými výškami v různých místech České republiky a tvarem jejích hranic, uvědomit si umístění známých hradů a zámků a prohloubit obecné geografické znalosti o své zemi. Cestou dosažení cíle bylo na prvním sezení vytvořit plastickou mapu České republiky, na druhém sezení ji nabarvit a dále označit vybrané hrady, zámky a nejvýznamnější řeky.

Příprava:

Protože projekt byl zaměřen na Českou republiku, uvažovala jsem, jak studentům přiblížit geografii naší země. V dnešní době mnoho lidí zná spíše různá místa v zahraničí než-li louku za sousedním kopcem, jelikož dovolené za hranicemi státu se staly běžným trendem, zároveň konzumní způsob života drží lidi spíše ve městech, než aby se šli prošli projít do blízkého okolí. Rozhodla jsem se pro vytvoření plastické mapy České republiky, kterou jsem chtěla účastníkům připomenout rozmanitost naší vlasti a zároveň jim zprostředkovat prožití geografického rozložení hor a údolí na našem území. Jelikož mi toto téma stále připadalo určitým způsobem vzdálené, zapojila jsem umístění hradů a zámků do mapy, abych ji studentům přiblížila.

První sezení: Vytvoření plastické mapy.

Metodika:

Sezení jsem začala metodou monologickou, mluvila jsem o České republice, její poloze na mapě Evropy a hornatém pokrytí. Poté jsem představila výtvarnou techniku tohoto sezení, vysvětlila princip činnosti. Metodou názorně demonstrační – dynamického charakteru jsem představila postupně všechny pomůcky tohoto sezení, popsala jejich použití a vysvětlila jejich funkčnost. Prvním krokem bylo vystříhnout mapu ČR kolem hranic, pak obkreslit její tvar na připravenou desku ze tvrzeného papíru. Připravit modelovací hmotu smícháním lepidla „Duvilax“, polohrubé mouky a vody, dále rukama nanést hmotu na desku a vytvořit nános, ten poté vypracovat do vlastní představy vzhledu výtvoru. Při popisu činnosti jsem se zaměřila, aby všichni dobře porozuměli, jelikož se jednalo o společnou práci. Pak jsem přešla k metodě praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření, účastníci se rozhodli, kdo se bude věnovat které činnosti.

Uskutečnění:

Na začátku po obecném úvodu jsem vysvětlila techniku a postup. Poté si zúčastnění rozdělili úkoly a pustili se do práce. Tři vystříhávali mapy. Dále překreslili částečně zvětšený obrys republiky na desku. Jiní dva za mé asistence připravovali hmotu, zbylí si již procházeli obrázky. Měla jsem k dispozici tři pexesa s českými hrady a zámky, což znamená skoro sto malých fotografií. Každý si vybral dvě či tři kartičky podle svého uvážení. Společně vyhledali místa, kde se stavby nacházejí a zakreslili si je do map (viz. Příloha VII – obr. 12). Pro jednodušší orientaci při vytváření plastiky účastníci pracovali se třemi mapami. Hotová hmota byla přenesena na desku (viz. Příloha VII – obr. 13). a postupně byla vytvarována podle geografických údajů naší republiky– hory, údolí apod. (viz. Příloha VII – obr. 14). Pro dotvoření vysokých pohoří naší země musela být vyrobena další hmota, která byla přidávána postupně do vybraných oblastí (viz.

Příloha VII - obr. 15). Sice se tvarování nedařilo přesně, ale i přesto bylo úspěšné.

Reflexe:

Tato technika se setkala s velkým úspěchem. Všichni účastníci se dobře bavili, zároveň se společně domlouvali na přesném umístění hor, jejich výšce např. si v každém pohoří našli nejvyšší hory a podle nich se snažili o vyrovnání odpovídajících vrstev hmoty. I přes tuto snahu se jim nepodařilo dosáhnout přesného zpracování, například nevznikl výškový rozdíl mezi Polabskou nížinou a Středočeskou vrchovinou. Avšak tato spolupráce proběhla naprosto hladce, všichni si byli schopni vyjít vstříc a domluvit se. Pokud někdo měl určitou představu nejprve ji přednesl ostatním, jestli s ní souhlasí. Snažila jsem se do celé aktivity mimo technické problémy nezasahovat, převážně jsem pouze poskytovala informace o geografii Čech. Byly vybrány tyto hrady a zámky: Bítov, Buchlov, Hradčany, Hluboká nad Vltavou, Karlštejn, Klenová, Kratochvíle, Kroměříž, Kuks, Kutná Hora, Lednice, Orlík, Švihov, Vizovice, Zvíkov, které byly označeny do tištěné mapy České republiky. Každý dostal za úkol si najít stručné informace o svých vybraných stavbách, které v dalším sezení přednesl ostatním .

Druhé sezení: Nabarvení mapy a přiřazení hradů a zámků.

Metodika:

Po uschnutí, které trvá nejméně týden, nabarvíme plochu temperami a případně některá místa opět vymyjeme hadříkem. Dosáhneme tak zvýraznění plastičnosti. Využila jsem metodu monologickou, abych účastníkům popsala, jak technicky zvládnout nabarvení prostorové mapy a přitom co nejvíce eliminovat bílé nenabarvené plochy. Dále jsem jim sdělila techniku upevňování praporek se jmény hradů. Metodou dialogickou jsem zjistila, jaké představy zúčastnění mají o rozložení barev, vzhledu okolí plastické mapy, umístění obrázků hradů a zámků. Jelikož jsme se již věnovali technice malby temperovými barvami, metodou názorně demonstrační – dynamického charakteru jsem pouze ukázala použití

štetce pro nabarvení špatně přístupných míst. Poté jsem představila pomůcky pro výrobu a upevnění praporků: špendlíky, papírky na praporky, lepidlo „Herkules“ a malou mechanickou vrtačku. Poté jsem přistoupila k metodě praktických činností – praktické pracovní činnosti a práce různého obsahového zaměření a všichni se začali věnovat tvorbě.

Uskutečnění:

Nabarvení mapy proběhlo hladce, účastníci zkusili různé metody, jak mapu nabarvit. Nejprve si ji rozdělili na úseky a každý se věnoval jednomu z nich (viz. Příloha IX – obr. 16), posléze zjistili, že se rozchází barevnost jednotlivých částí, a proto přešli k barvení mapy jako celku. Posléze se rozhodli nabarvit i okolí plastické mapy, vytvořili tak z naší země ostrov v moři. Během zasychání temper si studenti postupně přednesli informace o „svých“ hradech a zámcích, které často doplnili osobními zážitky a vysvětlením, proč se cítí s tímto místem spojení. Poté přešli k zakreslení, našich řek Vltavy, Labe, Moravy a Odry, které jsem zvolila podle příslušnosti do různých úmoří. Sami si dále vybrali Berounku, Úhlavu, Úslavu, Mži, Radbůzu, Sázavu, Dyji a Ohři. Dále se studenti věnovali přípravě praporků se jmény hradů a zámků (viz. Příloha IX – obr. 19) a jejich umístění na plastickou mapu. Také nalepili ofoceně obrázky těchto staveb do okolí plastického modelu České republiky (viz. Příloha IX – obr. 20).

Reflexe:

Studenti byli nadšeni vzhledem mapy po uschnutí. S nadšením se pustili do barvení mapy, posléze zjistili, že si zvolené odstíny barev navzájem neodpovídají a začali více spolupracovat s mapou. Také si uvědomili, že by chtěli, aby zvolené barvy odpovídaly geografickému značení v mapě, to znamená zelená pro nížiny, hory přecházející od žluté k tmavě hnědé podle nadmořské výšky. Jelikož plastické zpracování nebylo přesné, tohoto efektu se nepodařilo dosáhnout (viz. Příloha IX – obr. 17). Zakreslování řek se projevilo jako velmi náročný úkol, bohužel vedení řeky na výtvaru neodpovídalo linii řeky v realitě (viz. Příloha IX – obr. 18). Účastníci však přistoupili k této nedokonalosti s humorem, hlavně poté,

když zjistili, že přítoková řeka Sázava je vyznačena širší než hlavní řeka Vltava. Uvědomili si totiž, že pokud by tuto nedokonalost chtěli napravit a Vltavu odpovídajícím způsobem rozšířit, zmizela by pomyslná Praha pod proudy vody. Přesto s konečným výsledkem byli všichni spokojeni (viz. Příloha IX – obr. 21).

ZÁVĚR

Práce byla zaměřena na možnosti využití speciálních výtvarných aktivit v pedagogice volného času pro rozvoj vnímání vlastního sociokulturního zakotvení. Pro ověření této hypotézy jsem si zvolila multikulturní výtvarný projekt, při jehož přípravě jsem se inspirovala výtvarným konceptem M. Pohnerové „Duchovní a smyslová výchova“.

Při zpracování teoretických podkladů, mě zaujalo zajímavé propojení pedagogiky volného času, multikulturní a výtvarné výchovy. Pedagogika volného času se mimo jiné zabývá jedincem a jeho schopností využívat volný čas, která může určovat životní styl a systém hodnot. Tato schopnost u člověka významně ovlivňuje jeho toleranci k různým aspektům života. Multikulturní výchova na druhé straně vyzdvihuje důležitost vědomí sociokulturní příslušnosti, která je předpokladem k etnické a rasové toleranci. V teorii „duchovní a smyslová výchova“ se hovoří o důležitosti emotivních prožitků v tvorbě, která vede k nalezení sebe sama. Tyto tři obory mají navzájem propojené cíle:

- výtvarná koncepce a pedagogika volného času: osvobodit člověka z kolejí konzumního způsobu života,
- výtvarná koncepce a multikulturní výchova: jedinec uvědomující si sebe sama a svou sounáležitost s okolím,
- pedagogika volného času a multikulturní výchova: jedinec schopný tolerance.

Tyto cíle jsem zohledňovala při přípravě multikulturního výtvarného projektu. Zaměřila jsem se na prožitek, všechny zvolené techniky jsem směřovala, aby v účastnících vyvolaly pocity. Podstatou veškeré výtvarné tvorby bylo ztotožnění se s tématem, uvědomění si prožívaných emocí. Náměty byly vybírány podle předpokladu, že studenti je znají a mají s nimi zkušenosti, tvoření jim mělo zprostředkovat pochopení sounáležitosti s nimi.

V praktické části se zabývám přípravou a realizací multikulturního výtvarného projektu, který jsem zpracovala podle výtvarné koncepce „duchovní a smyslová výchova“. Náplní projektu bylo ověřit, zda je možné využít tuto

koncepti pro rozvoj vnímání vlastního sociokulturního zakotvení. Všechna témata byla zpracována tak, aby účastníkovi zprostředkovala emocionální prožitek. Volba projektu jako volnočasové aktivity se ukázala velmi důležitou, jelikož výtvarné činnosti zaměřené na prožitek jsou velmi náročné na čas, který vyučovací hodiny nemohou poskytnout. Nejdelší sezení na téma Lidová tvorba trvalo čtyři hodiny a účastníci stále nebyli spokojeni se svými výtvary, protože je nestihli dotvořit.

Jelikož se jednalo o dobrovolnou činnost, studenti přistupovali k projektu s nadšením, které se s dalšími sezeními zvyšovalo. Jejich prožitky se stupňovaly a účastníci se snadněji nalaďovali na vybraná témata, proto si myslím, že pokud by časový fond byl větší, projekt by se mohl specializovat na konkrétnější problematiku a postupně přejít k prvkům jiných kultur.

Jednotlivá sezení byla většinou zaměřena na individuální prožitek. Vytváření mapy bylo založeno na týmové spolupráci a zároveň poskytovalo možnost vlastní intervence výběrem hradů a zámek, které byly do mapy umístěny. Kooperace proběhla velice dobře, jelikož účastníci se znali z předešlých setkání. Na základě tohoto společného díla a tím i výtvarného prožitku, studenti začali sdílet hluboké vnitřní prožitky navázané k různým místům, které v naší republice navštívili. Bylo by zajímavé mít možnost pracovat se skupinou dále na kolektivním prožitku spojeným s vybraným tématem, jelikož multikulturní výchova i výtvarná koncepce „duchovní a smyslová výchova“ se zabývají prožíváním individuálním.

Projekt neměl konkrétní edukační cíl. I přesto byl naplněn vzdělávací funkce této volnočasové aktivity, jelikož díky pozitivní atmosféře během sezení si členové skupiny navzájem doplňovali informace vztahující se k probíraným tématům.

Seznam literatury:

BENEŠ, M. *Andragogika, teoretické základy*. 2.vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2003. ISBN 80-86432-23-8.

NEVĚDOVÁ, Z., ZATLOUKALOVÁ, I. *Výtvarná tvorba*. Olomouc : RUBICO, 2000. ISBN 80-85839-46-6.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 3.vyd. Praha PORTÁL, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

POHNEROVÁ, M. *Duchovní a smyslová výchova*. Polička : FANTISK, 1992. ISBN 80-901438-2-2.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie. Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha : PORTÁL, 2004. ISBN 80-7178-885-6.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha : TRITON, 2006. ISBN 80-7254-866-2.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : ISV nakladatelství, 1999. ISBN 80-85866-33-1.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno : PRINT-TYPIA, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

Seznam příloh

Příloha I – zdrojový text k uvedení tématu Velikonoce

Příloha II – fotodokumentace k sezení Velikonoce

Příloha III – zdrojový text k uvedení tématu Vltava

Příloha IV – fotodokumentace k sezení Vltava

Příloha V – zdrojový text k uvedení tématu Komunismus

Příloha VI – fotodokumentace k sezení „Komunismus“

Příloha VII – fotodokumentace k sezení „Lidová tvorba“

Příloha VIII – fotodokumentace k sezení „Mapa České republiky“

Vytváření plastické mapy

Příloha IX – fotodokumentace k sezení „Mapa České republiky“

Nabarvení mapy a přiřazení hradů a zámků.

Příloha I – zdrojový text k uvedení tématu Velikonoce

Křesťanské velikonoce

Pro pravidelně praktikující křesťany jsou Velikonoce slavností vzkříšení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanské církve a patří k nejstarším svátkům vůbec. Na počátku našeho letopočtu byl o Velkém pátku ukřižován Ježíš Kristus, Spasitel lidstva, a v noci ze soboty na neděli pak vstal z mrtvých. Tato noc se proto nazývá Velkou nocí. A protože křesťané věří v posmrtný život, zvěstuje se v tuto dobu, že život zvítězil nad smrtí, pravda nad lží, spravedlnost nad nespravedlností a láska nad nenávisť.

Odkud je název Velikonoce?

Název Velikonoce je odvozen od Velké noci, kdy ukřižovaný Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Avšak žádný ze zachovaných historických pramenů neudává přesné datum. Tradice klade neděli po "Velké noci" na první jarní úplňk, kdy slaví svůj velký svátek Pesach i Židé.

Legenda o malování vajec

Při svém putování po světě jednou přišel Ježíš se svatým Petrem do statku, kde poprosili hospodyni o kousek chleba. Nešťastná hospodyně však neměla ani skývu, ale chtěla pocestné pohostit. V tom uslyšela kdákání slepice, a tak seběhla do kurníku a našla zde vejce. Upekla ho v teplém popelu a nakrmila jím pocestné. Když odešli, chtěla smést ze stolu skořápky, ale spatřila, že byly zlaté! Každému pocestnému potom dávala vejce, avšak žádná skořápka se už ve zlato neproměnila. Časem začala vejce rozdávat na výroční den návštěvy oněch dvou pocestných.

Barvení vajec

Za typické barvy pro Velikonoce se považují červená, žlutá, zelená, červenohnědá, hnědá a černá, protože se daly získat z přírodních zdrojů. Koncem 19. století tyto zdroje nahradila chemie. Červená barva ochraňovala podle pověr před démony a zároveň symbolizovala lásku a život. A právě červeně obarvená vejce se původně označovala za kraslice.

Přírodní barvy:

- žlutá: odvar z cibulových slupek (ale jen krátce); šafrán
 - červená: odvar ze slupek červené cibule a octa; červené zelí nebo šťáva z červené řepy; šťáva z borůvek nebo bezinek
 - světle zelená: lipový květ; kmín; šafrán
 - tmavě zelená: mladé žito; voda ze špenátu; odvar z olšové kůry
 - fialová: lipový květ; kmín; šafrán
 - hnědá: odvar z dubové nebo olšové kůry; odvar z cibulových slupek (dále); čaj
 - černá: roztok sazí, na jehož dně je několik rezavých hřebíků; odvar z olšové kůry
- Potřeme-li hotová (obarvená a nazdobená) vajíčka špekem, jsou krásně lesklá

Symbol vejce

Vejce je symbolem nového života (už od pohanských dob); plodnosti, úrodnosti, života a vzkříšení (protože obsahuje zárodek života); životní síly, narození, nesmrtelnosti, slunce, návratu jara; bezpečí (díky skořápce) a zárodečného chaosu, ze kterého vznikl svět. Vejce se také přirovnává k hrobu, který skrývá život (symbolické spojení s Ježíšovým zmrtvýchvstáním).

Velikonoční beránek

Symbol beránka byl velmi rozšířený už za doby pohanů, a to především v celém Středomoří, ovládaném po tisíciletí pastevci. U židů pak byly ovce symbolem Izraely jako člena „Božího stáda“, o němž se stará jejich pastýř – židovský Bůh. Židé také beránka zabíjeli na památku vyvedení Izraele z egyptského otroctví. V křesťanství beránek symbolizuje památku Krista, „Beránka Božího“, který byl právě jako nevinný, čistý a poslušný beránek obětován na kříži a jeho krev zachránila pokřtěné od hříchu a smrti. Beránek jako obřadní pokrm je znám už od středověku. Nevíme však, zda se jedlo přímo beránčí maso, které si jen málokdo mohl dovolit, nebo jen pečivo v podobě beránka.

Kříž

Symbol kříže je mnohem starší než křesťanství. Znali ho už staří Egypťané, Číňané či Kréťané. Stal se symbolem věčnosti a především symbolem propojení božského (svislé rameno) a pozemského světa (vodorovné rameno). Zároveň je nejdůležitějším symbolem křesťanství, neboť Kristus byl odsouzen ke smrti ukřižováním na kříži (tento trest patřil k nejkrutějším a byl určen pro nejtěžší

zločince zasloužilé pohrdání). Existuje několik druhů křížů: antonínský (ve tvaru písmene T), kříž sv. Ondřeje (ve tvaru písmene X), řecký kříž (rovnoramenný) a latinský (delší svislé rameno) – to je klasický křesťanský kříž, na němž byl ukřižován Ježíš Kristus.

Příloha II

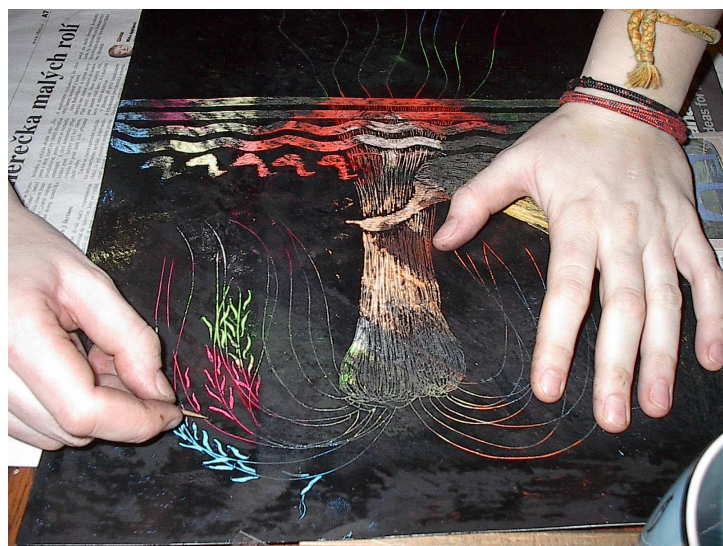
Obr. 1

Vytváření podkladu voskovými pastely.

Obr. 2

Odkrývání vrchní tmavé vrstvy na barevný podklad ostrými předměty.

Příloha III – zdrojový text k uvedení tématu Vltava

Teplá Vltava, která je považována za hlavní pramennou větev, pramení na východním svahu Černé hory na Šumavě ve výšce 1 172 m nad mořem jako Černý potok. Jeho pramen je znám jako chráněné území Pramen Vltavy. V obci Borová Lada přibírá Vltavský potok, známý též jako Malá Vltava. Uprostřed 1. zóny NP Šumava Mrtvý luh se u osady Chlum stékají Teplá a Studená Vltava. Od soutoku obou hlavních pramenných toků Teplé a Studené Vltavy tak řeka po zbytek své cesty nese jméno Vltava.

U Nové Pece se Vltava rozlévá do širokého a dlouhého přehradního jezera, které vzniklo přehrazením jejího toku u obce Lipno nad Vltavou. Za Lipnem protéká řeka romantickým skalnatým údolím pod Čertovou stěnou (tento její úsek se nazývá Čertovy proudy) a směřuje k vyrovnávací nádrži Lipno II těsně před Vyším Brodem. Za ním protéká Vltava otevřenější krajinou a stáčí svůj tok k severu, vstupuje do Českého Krumlova.

Pak pokračuje rovinatou Českobudějovickou pánví k Českým Budějovicím. Zde přibírá vody řeky Malše. Za městem pokračuje tok Vltavy kolem obce Hluboká nad Vltavou a směřuje k Hněvkovické přehradě, která zajišťuje vodu pro Jadernou elektrárnu Temelín. Odtud až za Prahu vytváří řeka hluboké a úzké údolí, které se rozšiřuje jen na několika místech. Protéká Týnem nad Vltavou a za ním přibírá vody řeky Lužnice.

Až k Týnu nad Vltavou však již zasahuje hladina dalšího stupně Vltavské kaskády, Orlické přehrady, pojmenované podle známého zámku Orlík. Jezero pohltilo i soutok Vltavy s Otavou u hradu Zvíkova. Protéká Prahou a u Mělníka se vlévá do Labe. Ačkoliv je k místu soutoku delší a vodnatější, nese tok dále oproti zvyklostem jméno Labe. To protéká Německem a ústí do Severního moře.

Voroplavba je především způsob dopravování dřeva plavením po vodním toku. V českých zemích ji v průběhu dvacátého století vytlačila železnice a výstavba Vltavské kaskády, v některých rozvojových zemích nebo v oblastech nepřístupných jiné dopravě se však provozuje dodnes. V potocích, horních tocích řek a v umělých kanálech se klády posílaly po vodě jednotlivě. Pak se svazovaly do menších vorů a níže na řece po jejím soutoku s jinými toky se převazovaly do

větších. Vaziště je místo na břehu vodního toku, kde se kmeny sestavují nebo převazují. K vazišti se kmeny dopravují také jiným způsobem, například za koněm, traktorem nebo na voze. Někde sami plavci stromy i káceli – byli tedy zároveň dřevaři. Výtoň nebo výteň byla naturální daň, mýtné, vytnutím příslušného podílu přepravovaného dřeva. Některým místům bývalých vazišť zůstalo toto pojmenování, přestože plavba vorů již v nich byla skončena (například Přední Výtoň na Šumavě, Výtoň v Praze atd.)

Příloha IV

Obr. 3

Malba při poslechu skladby Vltava od Bedřicha Smetany.

Obr. 4

Tuto techniku jsem vybrala kvůli možnosti vyjádření toku vody uvolněnými tahy štětcem.

Obr. 5

Vznikaly i abstrakce.

Příloha V – zdrojový text k uvedení tématu Komunismus

Komunismus (z latinského *communis* = „společné“) je politická ideologie hlásající společné vlastnictví a odmítající třídní rozdíly mezi lidmi. Dále se tak označuje stav společnosti, jehož dosažení komunisté prosazují, a často také komunistický režim, tedy politický režim států ovládaných komunistickými stranami.

Německý myslitel, politik a teoretik komunismu Karl Heinrich Marx společně s Friedrichem Engelsem rozpracoval vlastní materialistické pojetí dějin, založené na ekonomických zákonitostech v knize Komunistický manifest. Ve společnosti je podle nich přítomen konflikt mezi ovládanými a vládnuocími, který bude odstraněn zrušením soukromého vlastnictví a nastolením beztřídní, komunistické společnosti.

Komunistická levice získala trvaleji moc poprvé v listopadu 1917 v Rusku pod vedením V. I. Lenina. Po druhé světové válce se komunismus prosadil i v mnoha jiných zemích včetně Československa, kde komunisté vládli od února 1948 do konce roku 1989. Většina komunistických režimů se zhroutila roku 1989 nebo brzy po něm, dodnes však existují v ČLR a několika dalších zemích. Komunistické režimy sice přinesly sociální jistoty a vzdělání širokým vrstvám obyvatelstva, nebyly však schopny ekonomicky a technologicky konkurovat vyspělým západním demokraciím a připravily o život desítky milionů lidí. Česká republika považuje komunistický režim a jeho propagaci za protiprávní, v praxi však k jeho propagaci vcelku běžně dochází.

Symbolika

Symbolem marxistických politických hnutí se od Pařížské komuny stala rudá vlajka, používaná již dříve jakobíny v dobách Francouzské revoluce a francouzskými radikály během povstání roku 1848. Rudá pěticípá hvězda se používala již v době Marxově a nošena na pokrývce hlavy se stala symbolem příslušníků Rudé armády. Srp a kladivo jako symboly dělnictva a rolnictva přijalo na svou vlajku sovětské Rusko. Píseň Internacionála (text Eugène Pottier, 1871,

hudba Pierre De Geyster, 1888) se stala neoficiální hymnou levice brzy po svém vzniku a zpočátku sloužila i jako hymna Sovětského svazu. Při zpěvu se někdy zvedá ruka sevřená v pěst. Komunisté se navzájem oslovují „soudruhu“ nebo „soudružko“, v komunistických režimech se toto oslovení používá i mezi občany bez ohledu na stranickou příslušnost.

Příloha VI

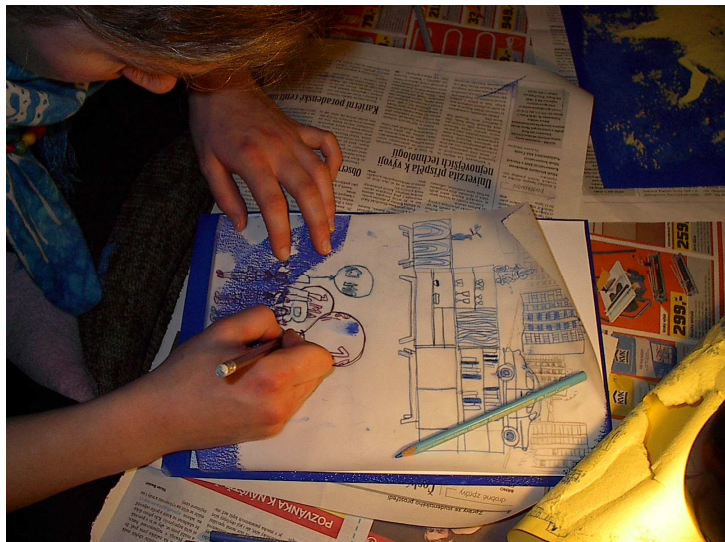
Obr. 6

Motiv na průsvitném papíře.

Obr. 7

Obtáhování motivu tužkou. Na čtvrtce vzniká protisk.

Obr. 8

Odlepování čtvrtky z fólie potřené tiskařskou barvou.

Příloha VII

Obr. 9

Motiv na čtvrtce
nakreslený nevýraznou
pastelkou pro snadné
překrytí.

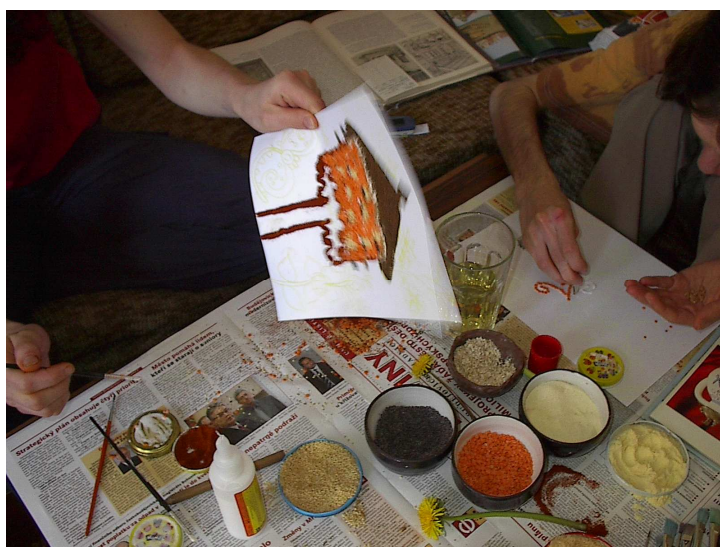
Obr. 10

Na vybranou
část motivu bylo
naneseno lepidlo,
které bylo vysypáno
vybranou surovinou.

Obr. 11

V postupu
výroby vznikaly
velké časové
rozdíly.

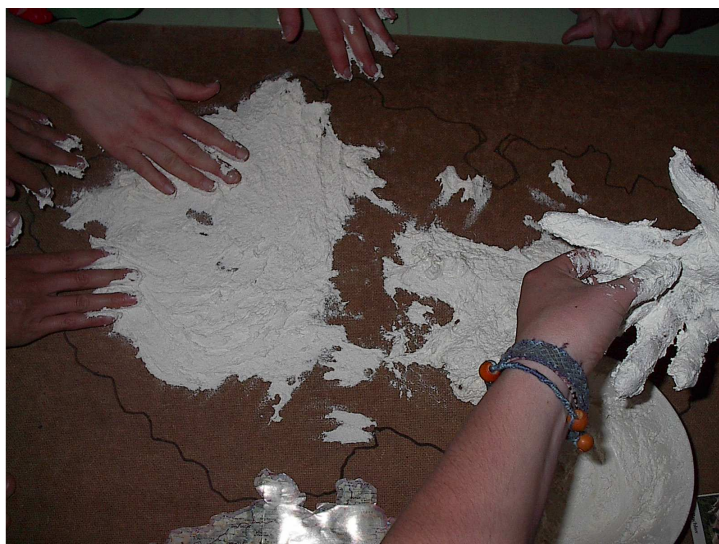

Příloha VIII

Obr. 12
Studenti zakreslili
vybrané hrady
a zámky
do mapy.

Obr. 13
Vytvořená hmota
byla přenesena na
desku s předkresleným
obrysem České
republiky.

Obr. 14
Nanesená hmota
byla vytvarována
dle nadmořské
výšky.

Obr. 15

Vytváření vysokých pohoří na plastické mapě České republiky.

Příloha IX

Obr. 16

Barvení plastické mapy
temperovými barvami.

Obr. 17

Nabarvená mapa
podle nadmořské
výšky.

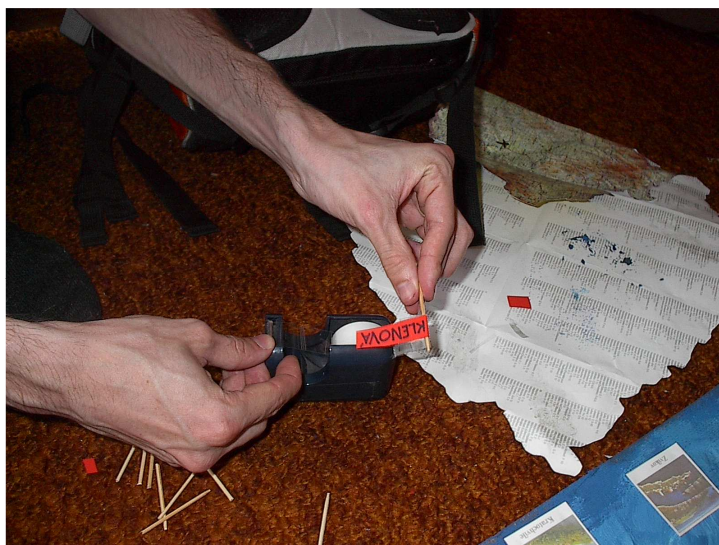
Obr. 18

Zakreslování
řek do mapy.

Obr. 19

Příprava praporků se
jmény vybraných
hradů a zámků.

Obr. 20

Umístěné praporky
v mapě.

Obr. 21

Dokončená plastická
mapa České republiky.

ABSTRAKT

KOŠOVÁ, L. *Multikulturní aspekty ve volnočasové výtvarné činnosti*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce K. Řepa.

Klíčová slova: pedagogika volného času, multikulturní výchova, výtvarná výchova, duchovní a smyslová výchova, multikulturní projekt, výtvarný projekt

Práce se zabývá propojením pedagogiky volného času, multikulturní a výtvarné výchovy. Teoretická část se věnuje vybraným kapitolám z výše zmíněných oborů, které se vztahují k životnímu stylu jedince a jeho sociokulturnímu zakotvení.

Praktická část obsahuje přípravu a realizaci multikulturního projektu o symbolech České republiky vytvořeného pro českou dospělou populaci. Popisuje cíl, přípravu, metodiku, uskutečnění a reflexi pěti tématických částí: Velikonoce, Vltava, Komunismus, Lidová tvorba a Mapa České republiky. Náměty pro výtvarnou tvorbu byly zpracovány dle netradiční výtvarně-didaktické koncepce „Duchovní a smyslová výchova“.

Abstract

Multicultural aspects in an art leisure activity.

Key words: pedagogy of a leisure time, multicultural education, art education, "spiritual and sensory education", multicultural project, art project

The work deals with the connection of pedagogy of leisure time, and multicultural education and art education. The theoretical part deals with selected chapters from the above disciplines that relate to the lifestyle of individuals and social-cultural anchorage.

The practical part includes preparation and implementation of multicultural project of symbols created for the Czech Republic for Czech adult population. It describes the objective, preparation, methodology, implementation and reflection of the five thematic sections: Easter, The river Vltava, Communism, The creation of People's and Map of the Czech Republic. Topics for artistic creation have been processed by innovative art-teaching concept of "spiritual and sensory education".